

ובדעתו לקבל פירות יפים ללא טנופת כל שהיא, ורובע – ומכל
מקום עד רובע הקב לכל סאה, לא מרובע איניש – אין אדם עשוי
לטרות בשעת הקניה לנפות כוז כמות מועטה, וכיון שאינו חפץ
בטירחה מוחל על המצאות הטנופת. אבל היתה הטנופת יותר
מרובע לסאה, מרובע איניש – אדם טורח לנפות גם בשעת הקניה,
וכיון המרובע לעסוק בנפוי, מרובע מבטליה להסיר את הטנופת כולה,
שדבר קל הוא לגמור הנפוי שכבר החל בו, ולפיכך אף על
המקצת אינו מוחל, שכן כאמור הטעם שהיה מוכן למחול על
המקצת הוא משום שרצה לחסוך מעצמו את טרחת הנפוי, אבל
עכשיו שכבר הוצרך לטרות, מה טעם ימחול על הקפדתו לקבל
פירות יפים ללא כל טנופת, ולכן מעיקר הדין ראוי לנפות את
כולו.
ואמר לה קנסא, טעמם הוא, שכמות של רובע טנופת שכיח –
מצוי שמתקבץ בתבואה מעצמו, ומלכתחילה יודע מזה הלוקח
ומוחל, ואם היה יודע שגם מה שיותר מרובע נתקבץ מעצמו, היה
מוחל, אך טנופת יותר מרובע לא שכיח שיתקבץ מעצמו, ואיהו
הוא העריב – ומן הסתם המוכר הוא זה שעירב בתוך הפירות מה
שיתר על רובע, וכיון שתולים העריב – שעירב המוכר את היותר
מרובע, קנסוהו רבנן מבטליה – לתלות ולומר שאת כל הטנופת אף
את המועטת מרובע הוא זה שעירב, ולכן עליו להחזיר ללוקח את
הגירעון כולו.
(סימן. כל, תרי, שמי, דראבין בר רב נחמן, אונא, וקבלנותא).
הגמרא מקשה ללישנא קמא שדברי רב הונא שמנפה את כולו הם
מעיקר הדין: מיתבי, שנינו במסכת כלאים (פ"ב מ"א), כל סאה
תבואה ממין מסוים שיש מעורב בה רובע הקב תבואה ממין אחר,
כגון סאה חטים שמעורב בתוכה רובע קב שעורים, אזי מספיק
שקודם הזריעה או אפילו לאחריה קודם ההשרשה ימנע מכמות
השעורים עד שיהיה פחות מרובע, ודי בכך שלא תאסר התבואה
משום כלאים. פירוט בני הישיבה, דרובע דכלאים – שמדת 'רובע'
האוסרת בכלאים, שיעור זה חשיבותו היא מן התורה והוא כיותר
מרובע דהקא – האמור כאן לענין מקח, כלומר, שכמו שמצינו
לענין מקח שמשום החשיבות שיש ליותר מרובע אין הטנופת
בטלה בסאה והמוכר מחויב לנפותה, כן בכלאים אף בפחות מכך,
כמות של 'רובע' בלבד יש לה חשיבות שמשום כך אינה בטלה
ואוסרת את התערובות מן התורה, וקא תני – ומכל מקום בענין
כלאים שונה התנא שאין צריך לנפות את כולו, אלא די אם ימנע
מהכמות האסורה ויעמידה על פחות מרובע ובטל מחשיבותו
ובטל האיסור, ואם כן קשה מדוע בדיון של רב הונא לענין מקח
אין די שילמעטנו עד רובע ובדין יבטלו מחשיבותו.
דוחה הגמרא: לא, מעיקר הדין רובע דכלאים כי רובע דהקא דמי,
שבשניהם אין 'הרובע' אוסר, ולכן די בכלאים מה שממעטו
לפחות מרובע.
מקשה הגמרא על הדחיה: אי הכי שגם בכלאים רובע מותר, אמאי
אמרו חכמים שכל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימנע, הרי אין
בכך כמות זו לאסור. מתרצת הגמרא: הטעם שעליו למעט, הוא
משום חומרא דכלאים, שאסור אף בהנאה.
חוזרת הגמרא ומקשה: אי הכי שרק משום חומרא הוא ממעט ולא
מעיקר הדין,

נותן לו – חייב הבורר לשלם לבעל הגורן דמי חפץ כמדת הצרור
שברר, לפי שאם לא היה בורר היה הלוקח משלם עבור צרור זה
כאילו היה חלק מהתבואה, הרי נמצא שהזיק לבעל הגורן. ומכל
מקום מוכח שענין גירעון שמקבל הלוקח על עצמו קיים גם
בטנופת עפר, ושלא כדברי רב קטינא.
מתרצת הגמרא: אכן אף בעפר קיים ענין גירעון, אלא שביאר רב
קטינא את חילוק המדות בגירעון, שדווקא בטנופת קטנית השיעור
הוא רובע, מה שאין כן בטנופת עפרונית, השיעור הוא פחות
מרובע.
חוזרת הגמרא ומקשה: וכי כאשר שיעור העפרונית רובע, האם לא
מקבל עליו הלוקח, והא תניא בברייתא, המוכר פירות לחברו, אם
חפץ מכר לו, מקבל עליו הלוקח רובע קטנית לפאה. מכר לו
שעורים, מקבל עליו רובע של גיטות – קש לפאה. ואם מכר לו
עדרים, מקבל עליו רובע עפרונית לפאה. וסבורה הגמרא שמה
שנקטה הברייתא עפרונית בעדרים, הוא משום שכן הרגילות,
להמצא קטנית בתבואה, ונישוכת בשעורים, ועפרונית בעדרים.
ולפיכך מודקדקת הגמרא שכשם שבעדרים מקבל עפרונית
בשיעור של רובע, מאי לאו – האם לא כך הוא הדין לחטים
ולשעורים, שמקבל עליו הלוקח רובע עפרונית, ומוכח מכאן שלא
כדברי רב קטינא.
דוחה הגמרא: שאני עדרים שדווקא בהם שיעור העפרונית הוא
רובע, כיון דמינעך עקרי להו – שנעקרים מן הקרקע עם שורשיהם
שדוכו בהם עפר, אך לא כן חטים ושעורים שנקצרים ושורשיהם
נשארו בקרקע.
מדייקת הגמרא לפי תירוץ זה: אלא מנא דעדרים שהעפרונית
בהם היא רובע, לפי דמינעך עקרי להו בשרשיהם, אבל חפץ ושערי
שאינו עוקר אלא קוצר לא מצוי בהם כל כך עפר, אם כן תפשוט
מיה – הרי שיש לך להוכיח מכאן את מה שתרצת בדעת רב
קטינא שבחפץ ושערי והטנופת העפרונית, הלוקח לא מקבל עליו
גירעון של רובע אלא פחות. שאם גם במינים הללו מקבל עליו
עפרונית רובע, היה לו לתנא לנקוט עפרונית בטנופת של חטים,
ואף שאין מצוי בהם עפר, ומעצמנו נדע שכל שכן בעדרים.
דוחה הגמרא: לעולם יתכן שהתנא סובר שגם בחפץ ושערי מקבל
עפרונית רובע, ואין להקשות מדוע לא נקט התנא שיעור זה
בחיטים ושעורים, שכן עדרים אינצריקא ליה להשמיענו דבר
חידוש, דכלקא דעקד אמרינא – שהיה עולה על דעתך לומר, כיון
דמינעך עקרי להו, ועפר מצוי בהם, אזי אף עפר בכמות של יותר
מרובע הקב נמי לקבל, קא משמע לן שגם בעדרים מקבל רק רובע
ולא יותר.
הגמרא מבארת כיצד הדין כאשר נמצא בסאה יותר מרובע הקב
טנופת: אמר רב הונא, אם בא הלוקח להקפיד על הטנופת, והחל
לנפות את הטנופת, ואכן מצא שיש יותר מרובע הקב, מנפה
מהתבואה את פולו, והמוכר יחזיר לו כנגדה חטים או מעות, ואינו
יכול לומר ללוקח כבר מחלת לי רובע ורק את המותר על רובע
אחזיר לך. ונחלקו בגדר הלכה זו, יש אמרי לה דיןא – שכן הוא
מעיקר הדין, ואמר לה קנסא.
מבארת הגמרא: אמרי לה דיןא, טעמם הוא, שכל מאן דיהיב וזוי,
אפרי שפירי יהיב – מי שנותן מעות בעד פירות, מקפיד הוא

בבא בתרא דף צד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רלא

לעיל, מה שאין כן **הָאָהָר** בענין טנופת, **מִי יִימָר דְּעָרוֹבֵי עָרִיב** – מי
 יכול להגיד בודאות שהמוכר עירב את הטנופת, אולי אף היותר
 מרובע נתרעב מעצמו, וכיון שאין ודאות, אין קונסים.
 הגמרא מביאה ראייה נוספת לדעה שהוא משום קנס: **תָּא שְׁמַע**,
 שנינו בתוספתא (ב"מ פ"ה ה"ט) המבארת ענייני רבית, **שְׁמַר שֵׁשׁ בֹּו**
רְבִית – שכתוב בשטר שפלוני לזה מפלוני מאה זוז על מנת
 להחזיר לו מאתים עד זמן פלוני, **קוֹנְסִין אוֹתוֹ** – את המלוה, **וְאִינוּ**
גֹּבֶה לֹא אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הָרְבִית, דְּכָרִי **רְבִי מֵאִיר**. והרי לנו ראייה
 שאף שמן הדין אין מקום להפקיע את הקרן, קונסים את המותר
 משום האסור.
 דוחה הגמרא: **הָכִי הִשְׁתָּא**, הָתֵם בשטר שיש בו ריבית, כבר מִשְׁעֵת
 כְּתִיבָה של השטר **הוּא דְּעָבִי לִיה שְׁמִיעָא** – נעשתה שומת הריבית
 וכבר עבר על האיסור, לפיכך קונסים אותו גם על הקרן, מה שאין
 כן **הָאָהָר** בענין טנופת בתבואה, **מִי יִימָר דְּעָרוֹבֵי עָרִיב** – מי יכול
 לומר בודאות שבעל התבואה עירב את כל הטנופת בידי, וכיון
 שאין ודאות שאכן כך, אין קונסים.
 הגמרא סבורה שניתן להוכיח מסיפא של אותה ברייתא שלא
 כדברי האומר משום קנס: **תָּא שְׁמַע**, **מִסִּיפָא** של דברי התוספתא,
וְחֻמְרֵם אוֹמְרִים – חולקים על דברי רבי מאיר האומר שאינו גובה
 לא את הקרן ולא את הרבית וסוברים ששטר שכתוב בו רבית
גֹּבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאִינוּ גֹּבֶה אֶת הָרְבִית, והרי שאין קונסים את
 המותר משום האסור.
 דוחה הגמרא: **הָכִי הִשְׁתָּא**, הָתֵם בשטר שיש בו ריבית **וְדִאי קְרָנָא**
דְּהִתִּיא הוּא – קרן ההלוואה של היתר הוא, שודאי הוא כספו של
 המלוה, **הָאָהָר** לענין טנופת המעורבת בתבואה, ההיתר עצמו
 בספק, כי **מִי יִימָר דְּבִלְיָה לֹא עָרִיב עָרִיב** – מי יכול לומר בודאות
 שלא בעל השדה עצמו עירב את הטנופת בידי, שהואיל ויש כאן
 יותר מהכמות המצויה ורגלים לדבר שבידים עירבה, שמא היתה
 תבואה זו ללא טנופת כלל וכל הנמצא הוא עירב, וכיון שיש ספק
 על ההיתר עצמו, קנסו שינפה את כולו.
 להלן (ap) מבואר שהמוכר שדה בית כור בלא לדקדק במדתה,
 אפילו נמצא שפיחת או הותיר עד רובע קב לכל בית סאה, נתקיים
 המקח. שכל אחד מוחל לחבירו על תוספת או גירעון עד שיעור
 זה. לפי זה בקרקע שגודלה בית כור שהוא שלושים סאה, שיעור
 המחילה הוא עד שלושים רובעי הקב, שהם שבעה קבין ומחצה
 לכור. היה החסרון או התוספת יתר על רובע, אין כאן מחילה
 ויעשו ביניהם חשבון. כפי שמבואר בברייתא המובאת להלן.
 הגמרא סבורה שמהברייתא להלן המבארת חשבון זה, ניתן
 להוכיח כלשון ראשון שמעיקר הדין עליו להחזיר הכל: **תָּא שְׁמַע**,
דְּתָנִי רַבִּין בְּרַב נַחֲמָן בְּרִייתָא המבארת את הדין המובא במשנה
 להלן (ap), האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך, הן חסר הן
 יתר, פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה, מקבל זאת עליו,
 יותר מכאן יעשה חשבון. וכיצד עשיית החשבון, מבארת
 הברייתא, **לֹא אֶת הַמֹּתֵר מֵעַל רוּבַע לְבֵית סָאָה בְּלָכֶה הוּא מְחִיר**,
אֶלָּא מְחִיר לֹו אֶת כָּל הָרִבְעִין בִּזְלָה, היינו את כל התוספת או
 הגירעון מבית כור, מכיון שבין כולם יש קרקע חשובה, אינם
 מוחלים זה לזה, **אֶלְמָא יֵשׁ לְלִמּוּד מִכָּאן דְּהִיבָא דְּכָעִי אֶהְדְּרֵי בִּזְלָה**
מְחִיר – שבמקרה שאין מחילה וצריך להחזיר הטעות, מן הדין
 עליו להחזיר הכל, ואינו קנס.
 דוחה הגמרא: **הָכִי הִשְׁתָּא**, הלא שונה טעם המחילה בטנופת מזה
 שבבית כור ואין דמיון בין שני המקרים,

אִימָא סִיפָא – אמור את סופה של המשנה בכלאים, ולפי דבריו
 כיצד תבאר אותה. ששינוי בסופה, **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר** – חולק הוא על
 דברי חכמים, וסובר שרובע קב שנתערב במין אחר יבֹוֹר – ינפה
 את כל המין שהתערב, ואין די במה שממעטו ומעמידו על פחות
 מרובע. ולפי דבריו יש לשאול מאיזה טעם חולק רבי יוסי ומצריך
 לנפות הכל, **אִי אֶמְרֵת בְּשִׁלְמָא** ששיעור 'רובע' בכלאים הוא כְּיוֹתֵר
מִרֹּבַע מְנוּפֵת דָּמִי, ונמצא לפי זה ש'רובע' אסור מעיקר הדין, אם
 כן **בְּהָא קָא מִיפְלִגִי** – מובן במה נחלקו התנאים ומדוע רבי יוסי
 מחמיר, **שֶׁתָּנָא קָמָא כְּכֵר**, **לֹא קְנִסִין הִתִּיא אִמּוּ אוֹסְרָא** – אין
 קונסים אותו להוציא מן התבואה גם את ה'פחות מרובע' המותר
 משום שיעור 'רובע' האסור, ודי בכך שימעט מהמין האחר ויוציא
 עד הכמות המותרת. ורבי יוסי **כְּכֵר**, כיון שיש בתבואה כמות
 האסורה מן הדין, **קְנִסִין** לאסור את התבואה עד שיוציא את כל
 המין האחר, **אֶלָּא אִי אֶמְרֵת** שרובע לענין כלאים **כְּרֹבַע דָּמִי** –
 למה הוא לרובע שלענין טנופת, שמעיקר הדין הוא מותר והסיבה
 שעליו למעט אינו אלא חומרא בלבד, קשה, **אִמָּא יבֹוֹר** – למה
 מוסיף רבי יוסי חומרא נוספת ברובע לנפות את כולו בשעה
 שמעיקר הדין הוא מותר לגמרי.
 מתרצת הגמרא: הָתֵם הֵיִינוּ מְעַקְמָא דְּרַבִּי יוֹסִי – טעמו שמצריך
 בכלאים לברור את כל הרובע, הוא **מִשּׁוּם דְּמִתְּוִי בִּי מְקוֹנִים בְּלֵאִים**
 – שבכך שבורר המקצת ומקיים את השאר, נראה הדבר כרוצה
 בתעורבות, וכאילו מקיים הכלאים בידיים, שהוא דבר האסור מן
 התורה.
 הגמרא מקשה ללשון השגיה, שמנפה את הפחות מרובע המותר
 משום קנס: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה (ב"מ ל"א), **שְׁנֵים שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְל**
אֶחָד מֵעוּת, וְהָ – אחד מהם הפקיד אצלו מִנְהָ – מאה זוז, וְהָ –
וחבירו הפקיד אצלו מִמֵּתִים זוז, ולאחר זמן כשבאו ליטול את
פקדונם, וְהָ אוֹמֵר מִמֵּתִים שְׁלִי, וְהָ אוֹמֵר מִמֵּתִים שְׁלִי, נִתְּנָה לָהּ מִנְהָ
וְלָהּ מִנְהָ, שהרי מנה אחד ודאי שייך לכל אחד מהם, וְהִשְׁתָּא –
המנה השלישי המוספק של מי הוא, וְהָ מוֹנֵחַ עַד שְׁיָבֵא אֵלֵיהֶו
ויברר של מי הוא, או עד שיתפשרו, או יודה אחד מהם. והרי שאין
קונסים את המותר משום האסור, ומדוע במקח קנסו רבנן משום
היותר מרובע שינפה גם את הנותר שפחות מרובע.
 תממה הגמרא על שאלה זו: **הָכִי הִשְׁתָּא** – וכי האם ניתן להשוות
 פקדון לטנופת, הלא הָתֵם במקרה של פקדון, **וְדִאי מִנְהָ לְמַר וּמִנְהָ**
לְמַר – ודאי לכל אחד מהם יש מנה, וכיון שההיתר הוא ודאי, לא
 קנסו בו, מה שאין כן **הָאָהָר** לענין טנופת, ההיתר עצמו בספק, כי **מִי**
יִימָר דְּלֹא בִּזְלָה עָרִיב עָרִיב – מי יכול לומר בודאות שלא המוכר
 עירב את כל הטנופת הנמצאת, שהואיל ויש כאן טנופת יותר
 מהמצוי רגלים לדבר שהוא עירב, ושמא את הכל הוא עירב
 אפילו את הרובע, וכיון שיש ספק על ההיתר עצמו, קנסוהו וינפה
 גם את כולו.
 הגמרא רוצה להביא ראייה מהסיפא של אותה משנה לדעה שהוא
 משום קנס: **תָּא שְׁמַע**, **מִסִּיפָא** של משנה זו, **אֶמֶר רַבִּי יוֹסִי, אִם כֵּן**
 כדברי חכמים שנותן לזה מנה ולזה מנה, **מָה הַפִּסִּיד הָרַמָּא, הלא**
 לעולם לא יודה על האמת, שהרי קיבל את שלו, **אֶלָּא הִכֵּל יָהּ**
מוֹנֵחַ עַד שְׁיָבֵא אֵלֵיהֶו, כדי שאף הרמאי יפסיד ושמא מתוך כך
יבוא להודות, והרי שקונסים את המותר משום האסור.
 תממה הגמרא: **הָכִי הִשְׁתָּא** – וכי יש להשוות בין פקדון לטנופת,
 הלא הָתֵם במקרה של שנים שהפקידו, **וְדִאי אִימָא רַמָּא** – ודאי
 אחד מהם מרמה, שהרי רק אחד מהם הפקיד מאתים, ולפיכך
 סובר רבי יוסי שיש מקום לקנס את הרמאי כדי שיודה, וכאמור

כל אחד מאיתנו, לא בודד הוא ועזרתו של הקדוש-ברוך-הוא איתו.